

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2021.9.144-158>

УДК: 321.022:343.9:343

© Юлія Миндреску¹

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА РУМУНІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз результатів та перспектив антикорупційної політики Румунії. Використання методу логічної ланцюгової моделі оцінки урядових програм та проєктів дозволило довести, що в Румунії сформувалися два конкуруючих підходи щодо доцільності форм та методів даного процесу: перший з них зорієнтований на кількісну результативність антикорупційної політики, що досягається попри численні процесуальні порушення правової процедури; другий наголошує на необхідності та важливості забезпечення і неухильного дотримання процесуальних гарантій і правових рішень, зорієнтованих на якість результатів антикорупційної діяльності спеціальних антикорупційних структур. Встановлено, що зростання інституційного та організаційного потенціалу антикорупційних структур Румунії спричинило кількісне зростання результативності антикорупційної політики за одночасного зниження її якісних показників, відображених у процесуальних характеристиках реалізації антикорупційної політики. Обґрунтовано, що найважливішим аспектом антикорупційних практик, який може бути використано в Україні, є суспільний консенсус щодо співвідношення кількісних та якісних показників результативності та ефективності реалізації антикорупційної політики. Наголошено, що гонитва за кількісними показниками, втім, як і нехтування ними, неминуче формуватимуть суспільний дискурс щодо організаційної доречності/спроможності національної системи антикорупційних інститутів та принципів антикорупційної політики.

Ключові слова: антикорупційна політика, результати політики, ефективність політики, політичний досвід, Румунія, Україна.

¹ Аспірантка кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, e-mail: myndresku.yulia@chnu.edu.ua

Romania's Anti-Corruption Policy: Results, Prospects and Experience for Ukraine

The article analyzes the results and prospects of anti-corruption policy in Romania. Using the method of a logical chain model for evaluating government programs and projects made it possible to prove that two competing approaches have emerged in Romania regarding the appropriateness of the forms and methods of this process: the first of them is focused on the quantitative result of anti-corruption policy, which is achieved despite numerous procedural violations of the legal procedure; the second emphasizes the need and importance of ensuring and strict observance of procedural guarantees and legal decisions focused on the quality of the results of anti-corruption activities of special anti-corruption structures. It was found that the growth of the institutional and organizational potential of anti-corruption structures in Romania led to a quantitative increase in the effectiveness of anti-corruption policy, while reducing its qualitative indicators, reflected in the procedural characteristics of the implementation of anti-corruption policy. Such a ratio of quantitative and qualitative results of anti-corruption policy indicates a certain imbalance in the activities of the structures of the anti-corruption activity system and requires a political adjustment of anti-corruption policy. It has been substantiated that the most important aspect of anti-corruption practices that can be used in Ukraine is the public consensus on the ratio of quantitative and qualitative indicators of the effectiveness and efficiency of the implementation of anti-corruption policy. It is noted that the pursuit of quantitative indicators, however, as well as neglect of them, will inevitably form a public discourse about the organizational necessity / importance of the national system of anti-corruption institutions and the principles of anti-corruption policy.

145

Keywords: anti-corruption policy, policy results, policy effectiveness, political experience, Romania, Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Формування та реалізація політики протидії корупції в Румунії викликає численні дискусії та актуалізує нові проблемні питання щодо подолання цього небезпечного для демократії явища. З одного боку, результативна діяльність Національного антикорупційного директорату (Direcția Națională Anticorupție, далі – DNA) отримала високу оцінку з боку Європейської комісії, західних посольств в Румунії, міжнародних неурядових організацій та громадських організацій, що діють у сфері реалізації

антикорупційної політики. З іншого боку, діяльність ключових антикорупційних структур та відповідні процедурні аспекти все частіше піддаються критиці з боку адвокатів, політиків та представників громадянського суспільства, які наводять докази про неправомірні дії з боку обвинувачів, організаційні і процесуальні недоліки, численні відхилення від встановленого порядку судового розгляду та безпідставні обвинувачення в корупційних діяннях. Поза всяким сумнівом, коли антикорупційна політика порушує нормативні стандарти законності, тоді протидія корупції може перетворитися на гонитву за кількісними показниками та ігнорувати необхідність дотримуватися якості процесу реалізації політики. Орієнтація на логіку кількісних показників антикорупційної політики (кількість судових переслідувань, обвинувальних висновків, обвинувальних вироків) формує спотворену уяву про її ефективність, адже кількість прямо не корелює з ефективністю антикорупційних структур. Розгортання суспільно-політичного дискурсу навколо проблеми співвідношення переваг (кількість) та недоліків (якість) антикорупційної політики Румунії актуалізує необхідність її вивчення через співставлення досягнень та означення перспектив.

146

—

Аналіз результатів наукових досліджень у сфері антикорупційної політики Румунії дозволяє означити два основних напрями, які умовно можна означити як оптимістичний та песимістичний. В рамках оптимістичного напрямку антикорупційна політика Румунії позиціонується як історія успіху, що відповідає політиці та практиці європеїзації цієї країни на шляху європейської інтеграції (Borz 2019; Hein 2015; Noutcheva & Bechev 2008; Sedelmeier 2014; Spendzharova & Vachudova, 2012) та емпірично підкріплюється моніторинговими звітами Європейської комісії (European Commission 2010; European Commission 2011; European Commission 2015; European Commission 2018), Freedom House (Freedom House 2020), Transparency International (Transparency International Romania 2021). В дослідженнях представників другого (песимістичного) напрямку, не заперечуючи здобутків антикорупційної політики, чітко означаються її проблеми, що особливо виразними стали після набуття членства Румунії в ЄС (Hoxhaj 2019; Iancu 2018; Mendelski 2016; Mungiu-Pippidi 2018; Dimitrov & Plachkova 2019). Їх оцінки співзвучні з емпіричними даними, які акумулюються міжнародними професійними об'єднаннями юристів (Clark 2016; Giuliani 2018), критично налаштованими політиками

(MEDEL 2018), журналістами (Evenimentul zilei 2021; Antena 3 2021) та громадським сектором (Dragomir 2018), які вказують на зловживання в процесі протидії корупції в Румунії, підривають верховенство закону та легітимність демократії. Тому метою даної статті є вивчення результатів та перспектив антикорупційної політики Румунії в контексті формування досвіду для реалізації політики протидії корупції в Україні. Відповідно до визначеної мети, ми ставимо перед собою такі дослідницькі завдання: по-перше, проаналізувати особливості реалізації антикорупційної політики в Румунії; по-друге, визначити співвідношення інституційного потенціалу та результатів антикорупційної політики; по-третє, означити ті аспекти досвіду впровадження антикорупційних практик, які можуть бути використані в Україні на її євроінтеграційному шляху.

Методологія та методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є структурно-функціональний підхід, зокрема логічна ланцюгова модель оцінки урядових програм та проєктів (McLaughlin & Jordan 1999), яка передбачає три послідовних і взаємозалежних етапи: (1) визначення організаційного потенціалу інститутів; (2) процес реалізації політики; (3) отримані результати. Визначення організаційного потенціалу інститутів, що здійснюють антикорупційну політику, передбачає характеристику їх людських, фінансових, технічних та інформаційних ресурсів. Вимірювання процесу реалізації антикорупційної політики передбачає оцінку етапів конкретних процесуальних дій зацікавлених сторін у протидії корупції на основі двох основних принципів, що вказують на необхідність балансу між інтересами національної спільноти і правами особистості: по-перше, принципу справедливості, який передбачає, що збір та обробка доказів корупційних дій мають здійснюватися справедливо і неупереджено, а суб'єктивні докази мають об'єктивувалися незалежними судами; по-друге, принципу відповідності, згідно з яким «державна повинна використовувати відповідні засоби для досягнення законних цілей» (Engle, 2012). Вимірювання дотримання цих двох основних принципів може здійснюватися шляхом використання систематизованих національних та міжнародних баз даних (об'єктивовані показники) та показників, отриманих під час експертних опитувань (суб'єктивні дані) (World Justice Project, 2015). Вимірювання отриманих результатів, тобто результатів розслідування, судового переслідування і засудження за корупційні

правопорушення, можуть здійснюватися шляхом визначення організаційних результатів: кількість і якість зібраної інформації (для органів розвідки); кількість і якість потенційних доказів, кількість обвинувальних висновків, направлених до суду (для слідчих органів і прокуратури); кількість обвинувальних і виправдувальних вироків (суди вищого рівня).

Окрім наведених вище індикаторів оцінки трьох основних етапів логічної ланцюгової моделі оцінки урядових антикорупційних програм, на нашу думку, дослідження антикорупційної політики на прикладі конкретних кейсів вимагає цілісної оцінки балансу між її засобами і цілями. Адже, якщо такий баланс не дотримується (наприклад, здійснюється судове переслідування, або наміри антикорупційної діяльності перетворюється на зловживання), то це може бути маркером неякісної антикорупційної процедури та практики.

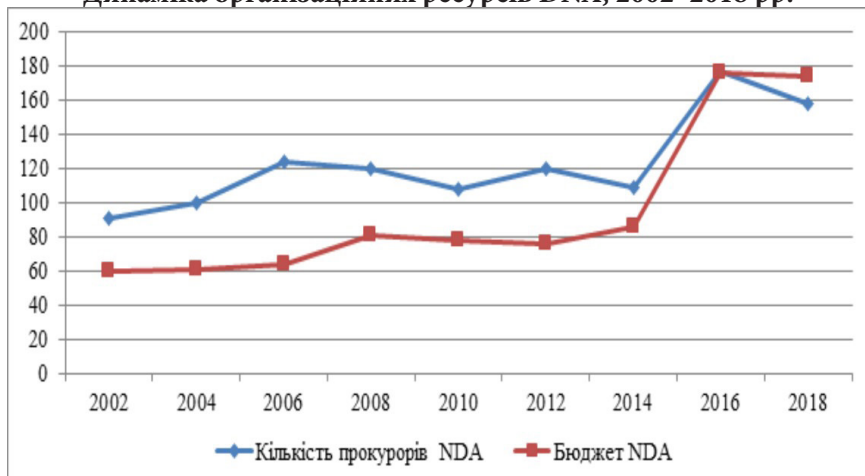
Виклад основного матеріалу. Організаційний потенціал інституційної складової політики протидії корупції визначається синергією організаційного потенціалу основних органів кримінального розслідування у справах про корупцію високого і середнього рівня, які функціонують в Румунії. По-перше, це Національний антикорупційний директорат (Direcția Națională Anticorupție, далі – DNA), що має функціональну та бюджетну автономію в розслідуванні масштабних випадків корупції на національному рівні та справ, пов'язаних із захистом фінансових інтересів ЄС. Окрім центрального офісу в Бухаресті, DNA має 14 територіальних підрозділів (Direcția Națională Anticorupție, 2021). По-друге, це Розвідувальна служба Румунії (Serviciul Român de Informații, далі – SRI), до компетенції якої входить розслідування кримінальних справ, що стосуються національної безпеки, зокрема, і загрози національній безпеці, пов'язані з корупцією. Відповідно до керівних принципів стратегії діяльності, SRI «зобов'язана гарантувати баланс між імперативами безпеки і правами людини, відповідно до демократичних стандартів» (Romanian Intelligence Service, 2015). По-третє, це Верховний касаційний суд Румунії (Înalta Curte de Casație și Justiție, далі – ICCJ) та 15 апеляційних судів, що виносять остаточні вироків у справах про корупцію (Înalta Curte de Casație și Justiție, 2013).

Найбільш виразно організаційний потенціал інститутів протидії корупції в Румунії унаочнюється через співставлення людських

та фінансових ресурсів DNA, наведених на рисунку 1 (складено за: Direcția Națională Anticorupție, 2018).

Рисунок 1

Динаміка організаційних ресурсів DNA, 2002–2018 рр.

Дані, наведені на рисунку 1 показують, що упродовж 2002–2018 рр. організаційні ресурси DNA суттєво зросли, що сприяло зростанню її інституційних можливостей. Зокрема, кількість прокурорів у вказаний період зростає з 91 до 158, а бюджет – з 61 млн. лей в 2005 році, що є еквівалентом 16,7 млн. євро до 174 млн. лей (37,4 млн. євро) у 2018 р. У динаміці організаційних ресурсів DNA чітко означаються дві хвилі зростання. Перша хвиля припадає на 2002–2007 рр. та пов'язана з розгортанням антикорупційної діяльності, що відбувалася за суттєвої фінансової підтримки ЄС, набуття членства у якому було стратегічною метою для румунської держави. Друга хвиля розпочалася у 2013 р. і тривала до 2016 р., коли кількість прокурорів DNA збільшилася з 109 до 177 осіб з одночасним зростанням річного бюджету з 19,2 млн. євро до 38,0 млн.євро. Таке зростання організаційних ресурсів DNA більшою мірою пов'язане з загальним зростанням бюджету судової системи Румунії та реформою системи національного судочинства, відповідно до моделі ЄС.

У період 2002–2018 рр. суттєво зросли й організаційні ресурси SRI, наприклад бюджет діяльності цієї інституції виріс зі 100 млн. євро в 2002 р. до 500 млн. євро в 2021 р. (Serviciul Român de Informații, 2021). Відповідно, ми можемо припустити, що зафіксована позитивна ди-

наміка організаційних ресурсів антикорупційних інституцій Румунії мали трансформуватися на більш ефективне судове переслідування за антикорупційні правопорушення, тобто бути відображеними у процесі реалізації антикорупційної політики.

150 — Процес реалізації антикорупційної політики є оцінка конкретних процесуальних дій на основі принципів справедливості та відповідності на досудовому етапі, у якому основними суб'єктами антикорупційної політики виступають DNA та SRI. Важлива частина досудової антикорупційної практики пов'язана з отриманням інформації, що належить до сфери компетенції SRI, яка, починаючи з 2009 р., відповідно до секретного протоколу від 4 лютого 2009 р. (The Romanian Intelligence Service 2018), розпочала активну співпрацю з DNA у сфері обміну інформацією та технічної підтримки у форматі змішаних оперативних груп (The Romanian Intelligence Service 2008). SRI підписав подібні угоди про співпрацю з понад 400 іншими інституціями (органами влади та агенціями), поміж яких були Вища рада магістратів (2012 р.), Дисциплінарна інспекція мирових суддів (2016 р.) та Верховний суд Румунії. Двома установами, які не підписали протоколи про співпрацю, стали Конституційний суд Румунії та Служба зовнішньої розвідки. Попри суспільно значиму мету – протидія корупції як загрози національній безпеці, SRI, формуючи співпрацю з іншими відомствами за допомогою секретних протоколів, фактично покладалася на непрозорі практики. Опертя SRI на такий підхід збору інформації зазнав критики з боку румунських політиків, лідерів громадського сектору, юристів та асоціацій органів місцевого самоврядування. Підставою для неї стали зафіксовані порушення, які можна об'єднати у чотири групи.

По-перше, це збір надмірної інформації під час кримінальних розслідувань корупції чи судових переслідувань, що передавалася SRI в DNA та інші органи кримінального розслідування. Зокрема, загальна кількість повідомлень в рамках кримінальних розслідувань і переслідувань збільшилася з 542 у 2005 р. до 4120 в 2014 р., а кількість повідомлень, переданих SRI в DNA у 2005–2014 рр. збільшилася більш ніж в десять разів (зі 100 до 1229 повідомлень) (Romanian Parliamentary Commission, 2018). Зауважимо, що таке зростання особливо помітним стає у 2009 р., тобто тоді, коли були укладені угоди про міжвідомче співробітництво у реалізації антикорупційної політики.

По-друге, це надмірна видача та отримання ордерів на перехоплення інформації (прослуховування), що потенційно загрожує національній безпеці. Такі ордери запрошуються прокурорами, схвалюються високопоставленими суддями Верховного суду і виконуються SRI. Кількість отриманих ордерів на перехоплення інформації, що загрожує національній безпеці, становила близько 99 % (Romanian Parliamentary Commission, 2018), що вказує на фактичну відсутність судових обмежень. Зокрема, в період 2005–2016 рр. кількість ордерів щодо перехоплення інформації зростає з 1554 до 3660, а загальна кількість ордерів, що стосувалися національної безпеки у 2005–2016 рр. загалом становила 34640, з яких 31802 були запитами зі сторони SRI (Romanian Parliamentary Commission, 2018). Парламентська комісія з розслідування діяльності SRI зазначила, що ордери, видані їй на перехоплення інформації, виправдані потенційними ризиками для національної безпеки Румунії, однак часто вони видавалися без належної доказової бази (Romanian Parliamentary Commission, 2018).

По-третє, це зловживання в отримання дозвільних актів для виконання дій зі спостереження. Вище ми згадували, що у 2015 р. кількість ордерів на перехоплення інформації становила 51248. Їх кількість різко зменшилася (до 12992) в 2016 р., коли за рішенням Конституційного суду від 16 лютого стаття 142(1) Кримінально-процесуального кодексу Румунії була визнана неконституційною (Mungiu-Pippidi, 2018), що обмежило дії SRI з перехоплення інформації в кримінальних, потенційно антикорупційних, справах.

По-четверте, це випадки надмірного спостереження упродовж тривалого часу (приміром, голова Сенату К. Попеску-Тарічану перебував під наглядом упродовж чотирьох місяців) та спостереження за значною кількістю громадян. Відповідно до звіту Парламентської комісії з розслідування діяльності SRI, кількість тих, хто зазнавав прослуховування, становила близько 6 млн. осіб, тобто третина всього населення Румунії (Romanian Parliamentary Commission, 2018). Таким чином, в рамках реалізації антикорупційної політики відбувалося масштабне порушення прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією країни.

Практика досудових антикорупційних розслідувань DNA подекуди також суттєво відхилилася від європейської правової практики, зокрема в частині створення доказової бази та методах її формування. Зокрема, недостатня якість доказової бази антикорупційних

розслідувань унаочнювалася як невідповідність між стенограмами та записами, отриманими через прослуховування (European Court of Human Rights, 2014), і як наслідок відсутність прямих доказів у справах про корупцію та надмірне використання непрямих доказів, насамперед записів прослуховування телефонних розмов, наданих DNA відповідними структурами SRI. Досудові антикорупційні розслідування DNA характеризувалися оперуванням доказами, зібраними за допомогою провокаційних методів (European Court of Human Rights, 2014) та повною відсутністю доказів на користь обвинувачуваних («виправдовуючі докази»), хоча Кримінально-процесуальний кодекс Румунії вимагає від DNA збирати такі докази.

152

Для успішної реалізації антикорупційної політики особливо важливим є етап судового розгляду, який повинен об'єктивувати процес суб'єктивного розслідування, але, як ми бачимо з наведених вище прикладів, мав в Румунії суттєві недоліки. Судовий розгляд справ про корупцію є потенційним захистом від суб'єктивізму правоохоронних органів і органів прокуратури та потенційно здатен стримувати зловживання у сфері реалізації антикорупційної політики. В діяльності румунських судів можна виділити кілька проблемних питань. Насамперед, це винесення судами «рішень-копій», що були охарактеризовані європейським судом з прав людини (European Court of Human Rights, далі – ECHR) як «просте повторення висновків прокурора» (European Court of Human Rights, 2014). Тобто судові рішення ґрунтувалися на невиправлених процесуальних помилках та некритичному схваленні обвинувальних висновків досудового розслідування, що призводило до упередженості на користь звинувачення і відходу від справедливого судового розгляду (наприклад, справа ECHR «Берару проти Румунії», European Court of Human Rights, 2014).

Не менш важлива проблема етапу судового розгляду справ проти корупційних діянь стосується процесуальних порушень. Зокрема, суспільного резонансу набула інформація про те, що з 2014 р. склад судових колегій у Верховному касаційному суді Румунії не дотримувався закону № 255/2013, відповідно до якого має здійснюватися випадковий вибір всіх п'яти членів колегії, включаючи головуючого (Fair Trials 2018). Відповідно, упродовж 2014–2018 рр. десятки високопоставлених чиновників Румунії постали перед судом судових колегій, які були сформовані з порушенням вимог закону. Тож на сьогодні неможливо ані довести, ані спростувати, чи були винесені

975 вироків у кримінальних справах про корупцію з порушенням процедури справедливого судочинства. Рішення Конституційного суду про неконституційність вироків (Fair Trials, 2018) сформувало перед румунським кримінальним правосуддям потребу ухвалення відповідного коригуючого рішення, яке має забезпечити баланс між принципами справедливості, з одного боку, і правовою наступністю і ефективністю, з іншого. Однак, воно не прийнято до сьогодні.

На нашу думку, певним віддзеркаленням проблем правосуддя в Румунії є статистичні дані, що відображають динаміку звернень громадян Румунії до ЕСЧР. Від часу ратифікації Румунією Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 1994 р. було зафіксовано 226 порушення Ст. 3 Заборона катування, 119 порушень Ст. 5 Право на свободу та особисту недоторканність та 437 порушень Ст. 6 Право на справедливий суд (Fair Trials, 2018). Згідно з останніми даними ЕСЧР за 2020 р., Румунія посідає 4 місце за кількістю справ, що очікують на розгляд суддів ЕСЧР, їх частка становить 12,2 % (перша за кількістю справ – Росія (22 %), друга – Туреччина (19 %), третя – Україна (16,8 %) (European Court of Human Rights 2020). Варто відзначити, що після суспільного дискурсу несправедливого антикорупційного правосуддя, розпочатого у 2018 р., кількість справ проти Румунії, що очікують на розгляд суддів ЕСЧР, зменшилася. У 2018 р. Румунія посідала 2 місце (15,1 %) за кількістю звернень громадян до ЕСЧР, що мали бути розглянуті (European Court of Human Rights, 2020).

Результати антикорупційної політики Румунії офіційно вимірюються через динаміку кількості: (1) звинувачувальних висновків; (2) підсудних; (3) справ, переданих до суду; (4) остаточних обвинувальних вироків. У 2002–2016 рр. кількість обвинувачень, переданих до суду збільшилася з 388 до 1652; кількість підсудних, відданих до суду зросла з 69 до 925; кількість остаточних обвинувальних вироків збільшилася з 22 до 879. З 2005 р. по 2016 р. перед судом постало 8347 осіб, винесено 5726 остаточних вироків (Ministerului Public, 2021). Серед засуджених були члени парламенту, міністри, мери, державні службовці, військові, бізнесмени, юристи, лікарі та викладачі. Зафіксована тенденція кількісного зростання засуджених, була означена DNA як свідчення прогресу та ефективності антикорупційної політики в Румунії (Direcția Națională Anticorupție, 2018), а Європейська комісія визначала результати антикорупційної політики через такі оціночні

категорії як: «ефективне судове переслідування», «підвищення ефективності», «подальший прогрес», «вражаючий імпульс», «ознакостійкості» (European Commission, 2010; European Commission, 2011; European Commission, 2015; European Commission, 2018). Оцінки Європейської комісії активно інкорпоровалися в національний медійний, науковий та дискурсивний простори, однак питання співвідношення результатів та дотримання принципів і норм закону, тобто якості антикорупційної політики під час реалізації повного циклу антикорупційної політики не набуло пріоритетності.

Висновки. Вивчення процесу реалізації та результатів антикорупційної політики Румунії в контексті формування досвіду для реалізації політики протидії корупції в Україні дозволяє сформулювати низку висновків. По-перше, здійснений аналіз особливостей реалізації антикорупційної політики в Румунії вказує на формування в країні двох конкуруючих підходів щодо доцільності форм та методів даного процесу. Прихильники першого підходу, інституційно згуртовані довкола DNA, SRI та ICCJ, зорієнтовані на кількісну результативність антикорупційної політики, що досягається попри численні процесуальні порушення правової процедури. Прихильники другого підходу, а це критично налаштовані юристи, представники громадських організацій, політики національного та регіонального рівні, об'єднані рішеннями Конституційного суду щодо процесуальної несправедливості антикорупційної політики Румунії, наголошують на необхідності та важливості забезпечення і неухильного дотримання процесуальних гарантій і правових рішень, зорієнтованих на якість результатів антикорупційної діяльності спеціальних антикорупційних структур.

По-друге, визначене співвідношення інституційного потенціалу та результатів антикорупційної політики в Румунії, здійснене за допомогою логічної ланцюгової моделі оцінки урядових програм та проектів, вказує на те, що зростання інституційного та організаційного потенціалу антикорупційних структур Румунії спричинило кількісне зростання результативності антикорупційної політики за одночасного зниження її якісних показників, відображених у процесуальних характеристиках реалізації антикорупційної політики. Таке співвідношення кількісних та якісних результатів антикорупційної політики вказує на певний дисбаланс в діяльності структур системи

антикорупційної діяльності та потребує політичного коригування антикорупційної політики.

По-третє, найважливішим аспектом антикорупційних практик, який може бути використано в Україні, є сформоване розуміння, як на рівні українського політикуму та антикорупційних інститутів, так і на рівні масової політичної свідомості та антикорупційних громадських організацій, що результативність та ефективність реалізації антикорупційної політики мають оцінюватися як законодавчо забезпечений баланс кількісних та якісних показників, що відповідають європейським принципам забезпечення прав і свобод людини. Гонитва за кількісними показниками, втім, як і нехтування ними, неминуче формуватимуть суспільний дискурс щодо організаційної доречності /спроможності національної системи антикорупційних інститутів та принципів антикорупційної політики.

References:

1. Antena 3. 2021. URL: <https://www.antena3.com/#> (accessed 10 April 21).
2. Borz, G. 2019. "Combating corruption in Europe: A stimulus-response approach," *European Political Science*. 18(2): 217–233.
3. Clark, D. 2016. "Fighting corruption with con tricks: Romania's assault on the rule of law". URL: <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2017/01/Romania-paper.pdf> (accessed 14 June 20).
4. Dimitrov, G., Plachkova, A. 2020. "Bulgaria and Romania, Twin Cinderellas in the European Union: how they contributed in a peculiar way to the change in EU policy for the promotion of democracy and rule of law," *European Politics and Society*. 22(53): 1–18.
5. Direcția Națională Anticorupție. 2018. Raport privind exercitarea mandatului de procuror șef al Direcției Naționale Anticorupție mai 2013 – iulie 2018. URL: https://www.pna.ro/bilant_activitate.xhtml?id=43
6. Direcția Națională Anticorupție. 2021. Despre noi. URL: https://www.pna.ro/about_us.xhtml (accessed 1 May 21).
7. Dragomir, D. 2018. "Romania's anti-corruption crackdown echoes a darker past". 6 February 2018. URL: <https://euobserver.com/opinion/140824> (accessed 10 April 21).
8. Engle, Eric, *The History of the General Principle of Proportionality: An Overview* (July 7, 2009). 10 *Dartmouth Law Journal* 1-11 (2012).

Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1431179> (accessed 14 June 20).

9. European Commission. 2018. “European Commission (2018): Report from the Commission to the European Parliament and the Council On Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism COM(2018) 851 final”. Strasbourg, 13.11.2018. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/progress-report-romania-2018-com-2018-com-2018-851_en.pdf (accessed 12 March 21).

10. European Commission. 2010. “European Commission (2010): Report from the Commission to the European Parliament and the Council On Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism. COM/2010/0401 final”. Brussels, 20.7.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0401&from=en> (accessed 12 March 21).

156 — 11. European Commission. 2011. “Report from the Commission to the European Parliament and the Council On Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism/ COM/ 2011/0460 final”. Brussels, 20.7.2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0460&from=ga> (accessed 12 March 21).

12. European Commission. 2015. “European Commission (2015): Report from the Commission to the European Parliament and the Council On Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism. COM/2015/035 final”. Brussels, 28.1.2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0035&from=EN> (accessed 12 March 21).

13. European Court of Human Rights. 2020. “Analysis of statistics 2020”. January 2021. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2020_ENG.pdf (accessed 17 October 20).

14. European Court of Human Rights. 2014. “Case of Beraru v. Romania. (Application no. 40107/04)”. Judgment. Strasbourg, 18 March 2014. Final 08/09/2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-141910%22%5D%7D> (accessed 12 March 21).

15. Evenimentul zilei. 2021. URL: <https://evz.ro/> (accessed 10 April 21).

16. Fair Trials. 2018. “Report on Romania. Decisions of violation of Article 5 and 6 of the European Convention on Human Rights (ECHR) by Romania over the last two years, as determined by the European Court

of Human Rights (ECtHR)”. URL: <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/Country-Report-Romania.pdf> (accessed 17 October 20).

17. Freedom House. 2020. “Freedom in the World 2020. Romania”. URL: <https://freedomhouse.org/country/romania/freedom-world/2020#PR> (accessed 14 June 20).

18. Cave, A. 2018. “Former FBI director outlines five steps to restore the rule of law in Romania,” *Forbes*. August 23, 2018. URL: <https://www.inkl.com/news/former-fbi-director-outlines-five-steps-to-restore-the-rule-of-law-in-romania>

19. Giuliani, R. H. 2018. “Letter to Klaus Iohannis”. URL: <https://media.stiripesurse.ro/other/201808/media-153535607801934800.pdf> (accessed 10 April 21).

20. Hein, M. 2015. “The fight against government corruption in Romania: Irreversible results or Sisyphian challenge?” *Europe-Asia Studies*. 67(5): 747–776.

21. Hoxhaj, A. 2019. *The EU anti-corruption report. A reflexive governance approach*. London: Routledge.

22. Iancu, A. 2018. “Questioning anticorruption in postcommunist contexts. Romanian MPs From Commitment to Contestation,” *Südosteuropa*. 66(3): 392–417.

23. Înalta Curte de Casație și Justiție. 2013. “Competența – Secția penală. Competența – conform noului Cod de Procedură Penală”. URL: <http://www.scj.ro/514/Competenta> (accessed 17 October 20).

24. McLaughlin, J. A., Jordan, G. B. 1999. “Logic models: A tool for telling your programs performance story,” *Evaluation and Program Planning*. 22(1): 65–72.

25. Mendelski, M. 2016. “Europeanization and the rule of law: Towards a pathological turn,” *Southeastern Europe*. 40(3): 346–384.

26. Ministerului Public. 2021. *Rapoarte de Activitate*. URL: <https://www.mpublic.ro/en/content/raport-de-activitate>

27. Mungiu-Pippidi, A. 2018. “Romania’s Italian-style anticorruption populism,” *Journal of Democracy*. 29(3): 104–116.

28. Noutcheva, G., Bechev, D. 2008. “The successful laggards: Bulgaria and Romania’s accession to the EU,” *East European Politics and Societies*. 22(1): 114–144.

29. MEDEL. 2018. “Resolution on safeguarding the independence of the Romanian judicial system from secret and unlawful interference of the intelligence agencies. *Magistrats Européens pour la Démocratie et Les*

Libertés (MEDEL), meeting in Brussels, Belgium, on 24th of May, 2018”. URL: <https://medelnet.eu/index.php/association/445-resolution-on-safeguarding-the-independence-of-the-romanian-judicial-system-from-secret-and-unlawful-interference-of-the-intelligence-agencies> (accessed 14 June 20).

30. Romanian Intelligence Service (2015). Security strategy. URL: <https://www.sri.ro/security-strategy> (accessed 7 May 20).

31. Romanian Parliamentary Commission. 2018. “Raportul partial reprezentand activitatea comisiei in Perioada septembrie 2017 – prezent, Referitor la mandatele de securitate nationala, Mandatele de supraveghere tehnica si la ordonantele Procurorilor pe 48 de ore”. URL: http://www.cdep.ro/caseta/2018/10/22/hp18611_SRI.pdf (accessed 17 October 20).

32. Sedelmeier, U. 2014. “Anchoring democracy from above? The European Union and democratic backsliding in Hungary and Romania after accession.” JCMS: Journal of Common Market Studies. 52(1): 105–121.

158

— 33. Serviciul Român de Informații. 2021. “Bugetul pe anul 2021 aprobat prin Legea nr. 15/2021*), actualizat**”. URL: https://www.sri.ro/assets/files/bugete/Buget_SRI_2021.pdf (accessed 7 May 20).

34. Spendzharova, A. B., Vachudova, M. A. 2012. “Catching up? Consolidating liberal democracy in Bulgaria and Romania after EU accession,” West European Politics, 35(1): 39–58.

35. The Romanian Intelligence Service. 2008. Report on the activity of the Romanian Intelligence Service in 2008. URL: http://arhiva.sri.ro/fisiere/rapoarte_engleza/Traducere_Rap_2008.pdf (accessed 7 May 20).

36. The Romanian Intelligence Service. 2018a. “Secrete protocol no. 003064 from 4 February 2009 which was declassified on 29 March 2018”. URL: https://www.sri.ro/assets/img/news/protocol-de-cooperare/Protocol_declasificat.pdf (accessed 7 May 20).

37. Transparency International Romania. 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/romania> (accessed 14 June 20).

38. World Justice Project. 2015. Annual Report 2015. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/AR_2015_v1.pdf (accessed 14 June 20).